

OTOETNOGRAFIK BİR İÇ MEKÂN ANLATISI: ÇOCUKLUK EVİNDE NESNELER ARACILIĞIYLA EVİN ANLAMINI ARAMAK^{1, 2}

Doktora Öğrencisi **Melike ŞERBET**
Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü
İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı
Ankara / Türkiye
milayk1903@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-3982-677X

Doç. Dr. **Emre DEMİREL**
Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü
Ankara / Türkiye
emre.demirel@hacettepe.edu.tr
ORCID ID: 0000-0001-6424-1530

Öz: Çalışmada, ev mekânının sadece fiziksel özellikleriyle meydana gelmediği; aksine kurucu ögesinin nesneler olduğu ve nesnelerin evin sahici anlamını verdiği tartışılmaktadır. Bu nesneler, mekâna taşınan, biriktirilen, sahiplenilen ve zamanla “evin anlamını ikame eden” öğelerdir. Bu perspektifte araştırmacı, çocukluğunu geçirdiği evin nesneleriyle kurduğu ilişkiyi etnografik açıdan incelemektedir. Geçmişte, evin mekânsal eylemlerine tanıklık etmiş araştırmacı, bu mekândan kaydettiği anıları, hikâyeleri, evin çaplı tasarruf vesikasını ve ilgili literatürü, çalışmanın başlıca veri kaynakları olarak kullanmaktadır. Bu bakımdan, otobiyografik malzemenin araçsallaşmasıyla otoetnografi yönteminin kullanılmasına olanak tanımaktadır. Yöntemin yardımıyla, evin bir odasındaki nesnelerin deşifre edilmesi, evin ve odanın anlam katmanlarını açan bir çalışma sahasına dönüşmektedir. Sahada keşfedilen “iptidai”, “ritüel” ve “nostalji” kavramları, ev etnografisini ve ev-nesne ilişkisini analiz etmeyi sağlayan kavramsal ölçütlerdir. Araştırmacının kendi çizdiği ev diyagramı ve iç mekân temsili, bu çalışmanın otoetnografik birer ürünüdür. Böylece araştırmanın yönetime paralel olarak, iç mimarlık alanyazınına hem bilimsel hem de sanatsal açıdan katkı sunması öngörülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Otoetnografi, İç Mekân, Ev, Oda, Nesne.

AN AUTOETHNOGRAPHIC INTERIOR NARRATIVE: SEEKING THE MEANING OF HOME THROUGH OBJECTS IN A CHILDHOOD HOME

Abstract: This study discusses that “home is not merely a physical space but is instead defined by objects that inhabit it. These objects -placed, accumulated, and owned- gradually “replace the meaning of the home”, giving it a significance distinct from that of “house”. Focusing on the house where the researcher spent her childhood, the study explores her relationship with its objects through an ethnographic point of view. Personal memories and object-based narratives— together with documents such as the title deed and literature on domestic studies—are employed as primary data. Consequently, the autobiographical material is transformed into research through autoethnography. A selected room and its object inventory become the core field of analysis. Concepts such as “primitivism”, “ritual”, and “nostalgia” guide the ethnographic interpretation of the home-object relationship. The concluding illustration that re-represents the home serves as the autoethnographic output of the study.

Keywords: Autoethnography, Interior Space, Home, Room, Object.

¹ Makalede Araştırma ve Yayın Etiği’ne uyulmuştur.

² Çalışma, Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı’nda, Doç. Dr. Emre DEMİREL’in danışmanlığında yürütülen doktora tezi araştırmasından üretilmiştir.

EXTENDED ABSTRACT

This study is based on an interior narrative inspired by the house the researcher lived in during her childhood. The house consisted of two separate dwellings where her family and relatives lived independently, situated around a shared courtyard. Although it fits the definition of a shared living group, this cluster of houses is referred to only as a “home.” This choice indicates that the main constituent element of the house is “objects,” that objects determine the meaning of the home, and that in this respect, the “home” carries a different meaning from a “house”.

The aim of the study is to examine the house where the researcher spent her childhood and her relationship with its objects from an ethnographic perspective. This inquiry makes use of autoethnography, a contemporary method increasingly employed in spatial research. In fact, autoethnography becomes a methodological necessity “by the very nature of this study.” In this context, the use of autobiographical material transforms the house itself into an excavation site, and its rooms and interiors into fields of research.

Today, the fact that some household members are no longer alive and that the houses no longer physically exist provides strong motivation to trace a place that has been lost *spatially*, but *not emotionally*. In line with this aim, the research begins with a title deed dated 1977, which includes a diagram of the parcel boundaries. This document is used as a template to create a diagram that illustrates the physical characteristics of the house. The diagram shows the formal relationships among the two independent dwellings—commonly referred to as the *fakirhane* and the *yukarı(da)ki ev*- and the courtyard (the *avlu*). Following this physical mapping, the study shifts to a discussion of how the meaning of home is constructed through objects. At this point, emphasis is placed on how the three spatial units—the *fakirhane*, the *yukarı(da)ki ev*, and the *avlu*- though differing in demographic and historical characteristics, together represent a unique image of “home” shaped by lived experience and attributed meanings.

To explore the meaning of home at the scale of the room, the study focuses on a selected room within the *fakirhane*, conceptualized as the research field. An “object inventory” of the room is compiled during the fieldwork. In listing the objects, special attention is given to those that prompt a reconsideration of the room’s boundaries and the meaning of home—objects that simultaneously evoke domestic memory and construct the spatial narrative. Through this layered investigation, the house is dissected piece by piece: the house becomes an excavation site, the room becomes a space where the past is unearthed, and the memories that emerge are accompanied by stories of objects. The objects both invite one into the act of excavation and serve as guiding clues in the search for the home’s meaning. A key aspect of the study lies in the concepts uncovered through decoding the object inventory in the room: “primitive,” “ritual,” and “nostalgia.” These concepts serve as analytical tools to interpret the home-object relationship and to articulate the ethnography of the house. Ultimately, the study reveals that this relationship is inherently oriented toward discovering the meaning of home—even toward constructing a new narrative of home.

This finding evolves into a representation of interior space in which the objects are not categorized but rather float within the home’s aura of meaning, transcending the subject-object hierarchy. The resulting representation becomes a new document of the home: both familiar and rediscovered. While it may resemble the original cadastral diagram, the “interior” is no longer confined by walls; the courtyard, the street, and even the parcel that legally defines the house’s boundaries now form part of this *interior experience*. This newly rendered image of the home is an autoethnographic product; it is a concrete illustration that embodies the personal narrative in accordance with the method.

1. Giriş

[...] Ev bir mekândı. İstenildiğinde sınırsızlıktan kaçılıp küçücük içine saklanılan. Dinlendirendi ev, koruyan, gönendiren, acıtan, yalnızlaştıran. Özgürleştirendi, hapseden, yıkılan, düş olan. Ev, yitık hikâyeler biriktirirdi. [...] Hikâyeler, hikâyeler yitmesin diye yazıldı.” (Kayın, 2008, s. 11). Emel Kayın’ın poetik bir anlatıyla kaleme aldığı “Mekân Hikâyeleri” isimli kitabında tarif ettiği ev mekânının, fiziksel özellikleriyle değil de yaşayanda yarattığı duygularla var olduğunu ve böylece evin, hikâyeleri biriktiren bir boşun olduğuna tanıklık ediyoruz. Çalışma kapsamında incelenen ev, yazarın dile getirdiği ev mekânından pek farklı değildir. Bu doğrultuda, evin hikâyeleri biriktirmesinde; ev ile ilgili söylencelerin, ev mekânı üzerinden anıların ve duyguların oluşmasında asıl kaynağın ne olduğu sorusu, belirleyici bir araştırma sorusu hâline gelmektedir.

Çalışmada, söz konusu kaynağın “evin kurucu ögesi olan nesneler” olduğu ileri sürülmektedir. Peki, bu ifade ile tam olarak ne kastedilmektedir? Sorunun yanıtı, nesneler aracılığıyla eve taşınan, evde biriktirilen ve korunup saklanan şeylerde gizlidir; yani yaşayanın nesnelere bıraktığı biyografik izlerde. Bu bakımdan nesneler, kişisel ve kültürel hafızanın kaydını tutar, anıların taşıyıcısı olur ve zamanla eve dair hikâyeler üretir. Nitekim evimizi kuran nesneler; hatta eve dair hikâyelerimiz benzer olsa da evin sakinleri tarafından hikâyelerin üretiliş biçimi ünktr. Çünkü nesnelere yüklenen duygusal ve sembolik anlamlar ile onlara yakıştırılan insani tercümeler benzersizdir. Bu perspektiften bakıldığında, nesneler olmadan ev de mekân da eksik kalmaktadır. Neumann’ın ifadesinin de gösterdiği üzere, insanlar etrafında biriktirdiği nesneler ve imgeler aracılığıyla aslında kendilerini bulmakta, zaman zaman kaybetmekte ve yeniden inşa etmenin yolunu bulmaktadır (1996, s. 172).

Görüldüğü üzere çalışmanın argümanı, ev ve nesne kavramını inceleyen bu tür anlatılardan temellenmektedir. Ayrıca çalışma, bilimsel bir araştırmanın belirleyici unsurlarını göz ardı etmeden, otobiyografik bir malzemeyi – yani araştırmacının öznel ev hikâyesini- araştırmanın aracı olarak kullanmaktadır. Bu noktada, araştırmacının ana hareket noktası, kendisini birincil başvuru kaynağı olarak konumlandırmasıdır. Nitekim bu araştırma, hem araştırmayı yapan özne hem de araştırmanın nesnesi olarak *benim*, çocukluğumu geçirdiğim ev mekânıyla ve evin nesneleriyle kurduğum ilişkiyi etnografik açıdan incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma sorularının yanıtı, “otoetnografi yöntemine” başvurularak, evin sahici anlamını veren ve evselliğe dair kültürel kodları taşıyan “nesnelere” ihtimam gösterilerek aranmaktadır.

Son yıllarda mekânsal araştırmalarda sözlü tarih, otobiyografi, otoetnografi, kolektif anlatı gibi yöntemlerin kullanılıp yaygınlaşması, farklı disiplinlerin birbiriyle ortaklık ettiği araştırma alanının yaratılması (Aykaç, 2022, s. 52), bu çalışmanın iç mimarlık alanyazınına özgün bir katkı sunmasına ve sanatsal ifadeyle zenginleştirilmiş kuramsal bir anlatı oluşturulmasına olanak tanımaktadır.

Otoetnografi, araştırmayı yapma ve yazma deneyimine, dolayısıyla araştırmanın tamamını yürütmeye olanak tanıyan bir “yöntem” olarak ele alınmaktadır. Çalışmanın kuramsal yapısı, Aykaç’ın, “kişisel tanıklıkların birer mekânsal bilgi kaynağına dönüşmesi” (2022, s. 52) ifadesine dayandırılmaktadır. Bu ifade, evin biçimsel özelliklerini gösteren diyagramın oluşturulmasını sağlamaktadır. Bu diyagramda, birbirinden bağımsız duran iki farklı konutun –ev halkı tarafından, konutların adları genellikle *fakirhane* ve *yukarı(da)ki ev* olarak söylenir- ve ortak kullanılan bir *avlunun* birbirleriyle olan biçimsel ilişkisi gösterilmektedir. Dolayısıyla çocukluğun geçirildiği her iki konut, “müşterek yaşayan ev grubu” tarifine uymasına rağmen, sadece “ev” terimi, bilinçli olarak tercih edilmektedir. Burada, ev sakinlerinin demografik yapısı ve konutların tarihselliği bakımından farklılık gösteren mekânların, aslında eve yüklenen anlamlardan dolayı, biricik “ev imgesine” karşılık geldiği vurgulanmaktadır. Diyagram üzerinden ev mekânları gösterildikten sonra, konut ve evin kavramsal ayrımı, fenomenolojik felsefe geleneği takip edilerek yapılmaktadır. Bu teorik anlatıda, evin yalnızca standart tasarlanmış elemanlardan bir araya gelmediği; bilakis mekânın kurucu ögesi olan nesnelerin duygusal ve sembolik değerleriyle oluştuğu,

tartışmaya açılmaktadır. Akabinde nesnelerin aracılığıyla, evin anlam dünyasına geçiş yapılmaktadır. Bu çerçevede, “evin anlamını aramak” için yalnızca bir ev mekânı -*fakirhane* olarak adlandırılan ev- “araştırma sahası” olarak ele alınmaktadır; evin odaları ise, birer kazı mekânına dönüşmektedir. Buradan hareketle, ölçek daraltılır ve fakirhaneden seçilen “bir oda”, araştırmanın odak noktası olarak belirlenmektedir. Nitekim saha araştırmasında, bu odanın “nesne envanteri” çıkarılmaktadır. Nesnelerin dökümü yapılırken, iki konuya dikkat çekilmektedir. Birincisi, “nesne” derken neyin veya nelerin kastedildiğidir. İkincisi, hem odanın sınırlarını ve evin anlamını yeniden düşündüren hem de iç mekân anlatısını yazı ve temsili olarak inşa eden nesnelere odaklanılmasıdır. Burada, nesnelerle ilgili asıl kritik nokta; nesne envanterinin deşifre edilmesiyle sahada –yani; oda mahalinde- keşfedilen “iptidai”, “ritüel” ve “nostalji” kavramlarıdır. Bu kavramlar, ev-nesne ilişkisini okumayı ve ev etnografisini analiz etmeyi sağlayan ölçütler olarak kullanılmaktadır. Bu analitik yaklaşım, ev ve nesne arasında “evin anlamını bulmaya, hatta evin yeni anlatısını kurmaya meyyal bir ilişkinin” var olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu, odanın –aynı zamanda evin de- asıl kurucu ögesi olan nesneleri kategorize etmeden, özne-nesne hiyerarşisinin aşıldığı, nesnelerin evin “anlam halesi”nde (Bilgin, 1991, s. 248) yüzdüğü iç mekân temsiline dönüşmektedir. Bu temsil, hem aşına olunan hem de yeniden keşfedilen evi(mi)n çizgilerle ifade edilmiş yeni bir vesikasıdır. Otoetnografik bir üründür; “benlik anlatısıyla” somutlaşmış, resimli bir ev güncesi niteliği taşımaktadır.

2. Otobiyoğrafik Malzeme ve Yöntem

Araştırma sorularından hareketle, ev mekânına, evin kurucu ögesi olan nesnelere odaklanma fikri, “yaşanmış olan bir evle kurulan ilişkinin *etnografisini* inceleme” düşüncesiyle şekillenmiştir. Dolayısıyla etnografi, ev-nesne ilişkisini sorgulamak ve ev etnografisini analiz etmek gibi amaçlar doğrultusunda, metodolojiye işaret eden bir terim olarak öne çıkmaktadır.

Etnografi en yalın ifadeyle, araştırmacı ile araştırma nesnesinin karşılaşma deneyiminin metne dönüştürülmesi (Aygün Cengiz, 2023) şeklinde tanımlandığında, otoetnografiyle benzer bir tanıma sahiptir. Üstelik etnografik metinlerde “hafıza” da önemli bir unsurdur. Coffey’e göre, “[e]tnografi, bir hafıza eylemidir.” (1999, s. 127). Dolayısıyla etnografik saha çalışması, yaşanmış bir gerçekliktir; doğrudan deneyimleme ve hatırlama ile ilgilidir. Etnografik araştırmalar, anıları düzenlemek ve metin halinde sunmak için kültürel referanslardan ve dilden faydalanmaktadır. Bu bakımdan, hem etnografik hem de otoetnografik çalışmalarda ortaya çıkan metinler ve saha çalışması, araştırmanın kendisini şekillendiren hafızadan ayrı tutulamaz (Coffey, 1999, s. 127-128). Ayrıca etnografik ve otoetnografik metinlerin, kişisel anlatının bir formu olmasına rağmen araştırma geleneği olarak yalnızca hikâye anlatımından çok daha fazlası (Bektaş Ata, 2016, s. 48) olması da kıymete değerdir. Yöntemin kendisi böyle tahayyül edildiğinde, artık sadece yöntem olmasından ziyade araştırmacıya kendi varlığını kabul etmeyi araçsallaştıran bir felsefe (Wall, 2006, s. 152) geleneği olarak değerlendirilmektir. Bu anlatılar ışığında, “otoetnografi”, kendini içkin bir yöntem olarak ortaya koymaktadır.

Reed-Danahay, otoetnografi terimini, “kendini sosyal bir bağlam içine yerleştiren bir öz anlatı biçimi” olarak tanımlamaktadır. Terimin, aynı etnografi gibi “hem bir yöntem hem de bir metin” olduğunu ifade etmektedir (1997, s. 9). Buna ek olarak, 1980’li ve 1990’lı yıllarda otoetnografinin tanımı üzerine otoetnoloji, etnografik biyografi, etnik otobiyografi, yerel otobiyografi, postetnografi, ev etnografisi gibi birçok çalışma yapıldığını dile getirmektedir (Morkoç ve Ertürk, 2021, s. 88). Metodolojik açıdan ise otobiyografik materyalin yorumlanması, aktarılması, tarifi ve analizi aşamasında, araştırmacılar *içeriden/benlikten* gelen verilere göre değerlendirme yaptığı için, bu yöntem, farklı düzeylerde ele alınabilmektedir (Ngunjiri vd., 2010, s. 3). Bu durum, otoetnografi (auto-ethno-graphy) alanında çalışan araştırmacıların, *benlik anlatısı* (auto), *kültür* (ethno) ve *araştırma süreci* (graphy) üzerindeki vurgularına farklılık getirmektedir. Dolayısıyla yöntemle koşut olarak yapılan çalışmalar, üç

eksenin her birinin sürekliliği boyunca farklı yerlere düşebilmektedir. Otoetnograflar, kategorilerin tam sınırları ve otoetnografi türlerinin kesin tanımları konusunda ortak bir paydada buluşmamaktadır (Ellis ve Bochner, 2000, s. 740).

Otoetnografide, araştırmacının kendi sesine kulak vermesi, dışarıdan gelen bir sese göre nispeten daha doğru kabul edilmektedir. Bu bakımdan, geleneksel araştırma yöntemlerinden ve etnografiden daha otantik olduğu savunulmaktadır. Otoetnografik metinlerin genellikle birinci şahıs ağzıyla yazılması³ (Reed-Danahay, 1997, s. 3-4; Ellis ve Bochner, 2000, s. 739), bu bakış açısıyla ilişkilendirilmektedir. Etnografik, kültürel, sosyal ve politik olguların ortaya çıkarılması adına, otoetnografinin bireyin kişisel deneyimlerini keşfetmesine imkân tanıyan, öznenin kendi sesiyle konuşmasını sağlayan bir araştırma biçimi (Yavuz, 2019, s. 488) olduğunu vurgulamak, bu çalışma özelinde önemlidir.

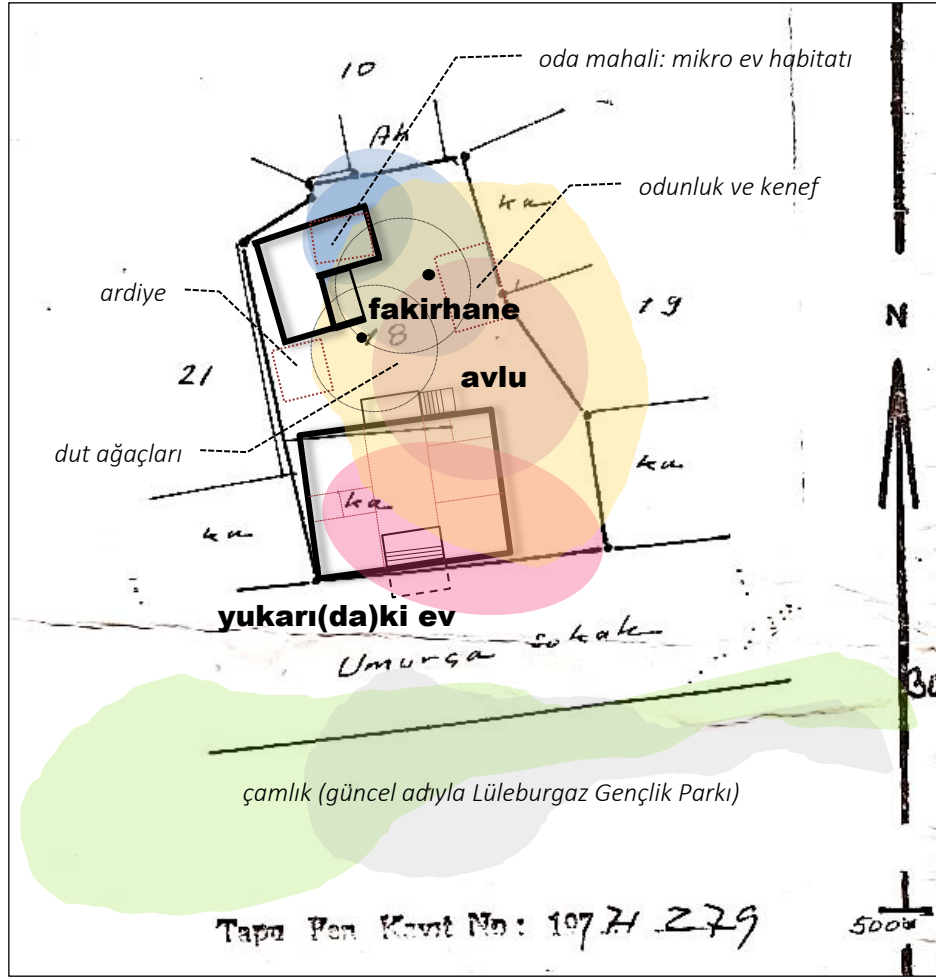
Nitekim otoetnografi, araştırmalarda ilgi çekici ve umut vadeden nitel araştırma yöntemi olarak anılmaktadır. Geleneksel araştırma yaklaşımlarının yanı sıra bilgiyi üretme ve sorgulama süreçlerini çeşitlendirerek, süreci meşrulaştıran bir anlayışa dayanmaktadır. Postmodern felsefi yaklaşımlardan beslenen bu metodoloji, kültürü anlamak amacıyla araştırmacının kişisel deneyimine başvuran bir araştırma pratiği sunmaktadır (Wall, 2008, s. 39). O halde, bu araştırmada yöntemin bilimsel ve metinsel strüktürü kuran sesi, belirgin ve güçlüdür. Yöntem, kendi özgün sesimi duyurmak ve yaratıcı bir araştırma pratiği deneyimlemek adına bu imkânları sunmaktadır.

3. Yöntemin İşletilmesi: “Üç Mekân Bir Ev” Diyagramı

Yukarı(da)ki ev ve fakirhane, 2022 yılında yıkılmadan önce, Kırklareli, Lüleburgaz İlçesi’nin Yeni Mahallesi’nde yaklaşık 60 yıl kadar varlık göstermiştir. Çocukluğumda geniş ailemle birlikte yaşadığım bu yer, 1995 yılında aynı ilçenin başka mahallesinde, bir apartman dairesine taşınmamızın ardından orada kalan akrabalara evlik etmeyi sürdürmüştür. Zaman içinde, eve gerçekleştirilen ziyaretlerle, evin gündelik yaşantısına ve mekânsal ritüellere tanıklığım devam etmiştir.

Burada, “ev” olarak tanımlanan yer, tekil bir yapı değildir; etrafı bitişik nizamlı başka yapılarla çevrili, avlusunda meyve ağaçları, kışlık yakacak deposu, ardiyesi ve tuvaleti olan, iki adet konuttan oluşmaktadır. Bu iki konutun ayrı iki hane halkı mevcuttur; ikisi de kendilerine özgü müstakil bir yaşam pratiği sürdürse de yemek yemek, çocuklara bakmak, günlük ev işlerini görmek, misafirleri ağırlamak gibi işler için zaman zaman bir araya gelmektedir. Geniş ailelerin bu tarz ev içi faaliyetleri, “müşterek yaşayan ev grubu” (Özdemir ve Özdemir, 2019, s. 31) olarak tarif edilse de buraya sadece “ev” denilmesi uygun görülmektedir. Bunun iki temel sebebi vardır: İlki, ev kavramsal açıdan konut kavramına göre daha farklı anlam taşımaktadır; dolayısıyla ev hakkında çalışırken üzerinde durulması gereken nokta, ev ile *pratik* arasındaki ilişkidir (Kılıçkiran, 2018, s. 4). Bu ilişki, ev ve konutun kavramsal ayrımında önemli bir ölçüttür. Robert Ginsberg’e göre konut, *nerede* yaşadığımızla ilgiliyken; ev *nasıl* yaşadığımızla ilgilidir (2020, s. 45). İkincisi, taşındıktan sonra, ev ile olan bağın hiç kopmamış; bildik, tanıdık tek “ev” olarak belleğimde buranın kalmış olmasıdır. Bu yüzden, doğduğum evden bugüne miras kalan tüm duygusal ve düşünsel bakiye, biricik bir ev imgesine işaret etmektedir. Bachelard’ın söylediği gibi, doğduğumuz ev, aslında ikamet etme deneyiminin temel yapısını içimize işlemektedir; bizler de zamanla o evde ikamet etme biçimlerinin bir diyagramına dönüşürüz. Yaşadığımız tüm öteki evler, içimize işlenen temel bir ev motifinin farklı yorumlarından ibarettir (2017, s. 45, 46).

³ Otoetnografik metinler, genellikle birinci şahıs ağzıyla ifade edildiği için “benlik anlatısına” başvurduğum pasajlarda, metni “kendi sesimle” aktarmaktayım.

Görsel 1. Melike Şerbet, 2025, “Üç Mekân Bir Ev” Diyagramı, Kişisel Arşiv.

Görsel 1’deki diyagramda evin fiziki durumu, yapısal özellikleri, evin parselle ve sokakla olan biçimsel ilişkisi şematize edilmektedir. Diyagramı çizmek için, 1977 yılında dedem tarafından çıkartılan çaplı tasarruf vesikası⁴ şablon olarak kullanılmaktadır. Konutların ve avlunun büyüklüğü, parsel dağılımı, iki konutun birbirine, avluya ve sınır parsellere göre konumu, sokakla olan ilişkisi, yolla sınırlandırılmış alan ve kent ölçeğinde yakın peyzaj unsurları gösterilmektedir.

Diyagram, özellikle mekânların geçmişe tarihlenen gündelik halleri ve bellekte kaydedilmiş kültürel referansları düşünülerek aktarılmaktadır. Konutların adları bile tıpkı eskiden evin içinde anıldığı haliyle ifade edilmektedir. Böylece başlıkta yer alan “üç mekân bir ev” ifadesi, otobiyografik malzemenin kendisinden, yani evin içinden gelmektedir. Dolayısıyla bu üç mekân -*fakirhane*, *yukarı(da)ki ev* ve *avlu*- ile kastedilen aslında tek “ev”dir. Ev, münhasıran bu terimlerle betimlenmektedir; çünkü evde kullanılan dilin esasında bir kendilik anlatısına; evde duyulmuş, bilakis evden üretilmiş jargonun ise bir takım “kültürel fenomenlere” işaret ettiği düşünülmektedir. Bu çıkarım, araştırmada “ev etnografisini” analiz etmeye yardımcı etmenlerdir.

⁴ Çaplı tasarruf vesikası, tapu senedine benzer bir belgedir; ancak mevcut gayrimenkulün geometrik şeklini gösteren bir plan şeklinde düzenlenmektedir.

Diyagramda gösterilen *yukarı(da)ki evin*⁵ inşasına 1960'ların ortalarında başlanmış, inşa süreci 1970'li yıllara kadar sürmüştür. Evin yapımı, kolektif bir dayanışmayla mahalledeki komşuların desteğiyle gerçekleştirilmiştir. Duvarları harman tuğlasıyla örülen bu yapı, tek katlı, bahçeli kâgir ev olarak inşa edilmiştir. Parselde inşa edilen ilk konut olmasına rağmen “adını” zaman içinde, sokağa ve fakirhaneye göre olan konumundan almıştır. Hane halkının nüfusu, fakirhaneye göre daha gençtir. Yıkılmadan önce, evde ikamet eden son aile üyesi, amcamdır. Evin bir başka bileşeni olan *avlu*, tıpkı mimarlık sözlüğünde geçen anlamıyla kullanılmaktadır. Yunanca “aule” kelimesinden türemiş, bir yapının veya yapı topluluğunun ortasında kalan, etrafı çevrili üstü açık alan olarak tanımlanmaktadır (Hasol, 2021, s. 55). Görsel 1’de görüldüğü üzere avlu, evlerin bahçeye açıldığı, üstünde meyve ağaçlarının, çeşmenin, kümesin ve ocağın olduğu etrafı çevrili bir dış mekândır. Yukarı(da)ki ev ile fakirhanenin arasında, eskiyle yeniye birbirine bağlayan bir köprüdür. Ayrıca, bir geçiş mekânı olarak, iki konut arasında yaşayanların hikâyelerini, anılarını ve en önemlisi nesnelerini birbirine bağlamaktadır. Üçüncü bileşen ise *fakirhanedir*. Bu tabir, maaile kullanılan bir ifadedir; fakirhanenin, aile üyeleri tarafından “aşağı(da)ki ev” olarak anıldığı da olmuştur. 1980’lerde babaannem tarafından, kerpiç kullanılarak geleneksel yapı tekniğiyle inşa edilmiştir. Diğer ev yapıldıktan sonra, babaannem “düzayak bir yer evi olsun” düşüncesiyle, doğduğu köy evine benzer şekilde burayı inşa etmiştir. Kendisi, evin hem tasarımcısı hem de uygulayıcısıdır; bu bakımdan fakirhanenin önemli bir figürüdür. Babaannem ve dedem vefat etmeden önce bu ev, ihtiyar bir ev halkını barındırmıştır. Evin eşyaları ve nesneleri, evin hikâyesi kadar sıra dışı ve atipiktir.

Araştırmacının kendini –aslında doğduğu evi- merkeze alarak, kültüre yönelmesi; evin hikâyesini şematize ederek yaşadığı kültürle kurduğu bağları görmeye çalışması, yöntemin araştırma bağlamında tam anlamıyla bir “ev etnografisi”ne dönüşebileceğini göstermektedir. Ayrıca yönteme paralel olarak oluşturulan diyagram, evin fiziksel niteliklerinin yanı sıra “evin anlam halesinde yüzen” birçok geçmiş anıyı, evin nesnelerini ve hikâyesini bellekten çağırmaktadır. Bu çağrı sırasında ev, bir dizi soru-cevap silsilesine ve onu anlamlandırma çabasına dönüşmektedir. İnsana bu denli yakın olan bir mimarlık ürününün, “her daim popüler ve güncel bir araştırma alanı olduğunu söylemek yanlış olmaz; çünkü “ev” bir yüzleşme ortamı ve deyim yerindeyse hayatın kendisi” (Özgenel, 2016, s. xii) dir. Nitekim insan ve ev, mütemadi olarak ilişkide olduğundan ev, fiziksel durumu ve kent ölçeğindeki mevcudiyetinin yanı sıra insana özgü çok katmanlı anlamların bir ileticisi konumundadır.

4. Fiziksel Mekândan Evin Anlam Dünyasına Geçiş

Ev dendiğinde, sabit bir anlam çıkarmak veya üzerinde uzlaşılabilecek kesin ve değişmez bir tanım yapmak pek mümkün değildir. Bu nedenle, evle ilgili yapılan çalışmalarda ev tanımının doğrulanabilir bir cevabı olmadığı bilinmelidir. Neden-sonuç ilişkileri kurarak evin kesin tanımını bulmak yerine, keşif sürecinden bağımsız olarak saptanabilecek bir değişken olmadığı gerçeği kabul edilmelidir. Dolayısıyla evin anlamını ararken, özünde soyut bir fenomen olduğuna ilişkin anlayışın (Kılıçkiran, 2018, s. 2; Dovey, 1985, s. 34) derinleştirilmesi, çok daha anlamlıdır.

Çoğu araştırmada, konut ve ev kavramının farklı bağlamlarda ele alınması, fenomenolojik yaklaşımın ortaya çıkmasıyla ilişkilendirilmektedir. Gerekçesi, ev kavramının soyut doğası gereği, fenomenolojik bir bakış açısına ihtiyaç duyulmasıdır (Dovey, 1985, s. 34). Evin yaşantıya dair değerler üzerinden incelenmesinin uygun olduğu, bu yaklaşım biçiminden gelmektedir. Böylece konut, kapsamlı ve genel bir anlam taşıırken; ev, bireysel, öznel ve sembolik bir boyuta işaret etmektedir. Ev, fiziksel özelliklerinden çok içinde barındırdığı yaşantısal deneyimi ifade etmektedir. Bu bakımdan, mekânsal ve fiziksel unsurlardan ziyade, bireyin evde deneyimlediği anlam

⁵ Aile içindeki asıl söylenişi, “yukarıki ev” şeklindedir. Dilimizin “-de hal eki”, “bulunma hali” dil bilgisi kuralına uymak için araştırma metni içinde “yukarı(da)ki ev” olarak kullanılmıştır.

dünyası ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla “evsizlik” dendiğinde yalnızca bir barınma sorunundan değil, aynı zamanda ev deneyiminden ve psikolojik bir yoksunluktan bahsedilmektedir (Göregenli, 2003, s. 72).

Nitekim konut yapısal olarak evin önemli bir bileşeni olsa da ev, konuttan farklı bir kavramdır. Ev yaşadığımız bir yerdir; hepsinin ötesinde ikamet edenin fikir ve duyguları ile donatılmış bir imge yumağıdır (Bici Nasır, 2016, s. 8). Bu haliyle ev, “mekânsal bir imgedir.” (Blunt ve Dowling, 2006, s. 2). Karmaşık ve çok katmanlı anlamların yaratıcısıdır. Ev bir yerdir, mekândır; aynı zamanda bir dizi duygu ve kültürel anlamlar kümesidir ve bu ikisinin ilişkilerinden doğmaktadır (Blunt ve Dowling, 2006, s. 2, 3).

Sonuç itibarıyla, ev mekânı bir “anlamlar kümesi” ise, evin anlamını aramak için “öznel referansları” kullanan otoetnografiye başvurmak ve araştırma boyunca yöntemi işletmek, araştırma bağlamında uygun bir iştiraktır. Bu anlatıların ışığında, evin anlamı “oda ve nesne” ölçeğinde aranmaktadır. Oda, özellikle fakirhaneden tercih edilmektedir. Gerekçesi, evin bir kadın tarafından inşa edilmiş olması ve modernist mimarlık söylemlerinden uzakta konumlanmasıdır. Ayrıca fakirhane, bazı “kültürel göstergelerin” kayıtlı olduğu atipik nesneleriyle evin anlamına ilişkin tercümelere ışık tutmaktadır. Bu bakımdan, fakirhaneden seçilen bir “oda”, araştırma sahası olarak ön görülmektedir.

4. 1. Saha: Fakirhane ve Bir Odası

İnsanoğlu doğayı kullanarak ihtiyaçlarını karşılayabilen, yapılı çevreyi dönüştürebilen bir canlıdır. İnsanın, en temel barınma faaliyetinin karşılığı olan ev de bir ihtiyaçtan doğmuştur. “Vitruvius’un iki bin yıl önce anlattığı gibi, fayda en büyük gerçektir.” (Vanlı, 2006, s. 11). Fakirhane, tam da böyle bir ihtiyacın izdüşümüdür. Yaklaşık 45 yıl boyunca barınma ihtiyacına cevap vermiş olması, zamanında onun en büyük gerçeğiydi. Şüphesiz, bu konuda payı büyük olan kişi, babaannem. Kendisi evi inşa ederken, basit bir mekân organizasyonu kullanmıştır. Yatma alanları olarak ayrılmış iki oda ve bunların haricinde yemek pişirme, oturma ve yıkanma eylemlerinin bir arada gerçekleştiği kompakt işlevli bir oda daha. Toplamında fakirhaneyi oluşturan bu üç odaya, sundurmadan açılan üç ayrı kapı ile girilmektedir. Sundurma, istenildiğinde odaların dışına taşmaya, avluya çıkmaya olanak tanıyan, sade ve kullanışlı, üstü çatıyla örtülü yarı açık bir mekândır. Gündelik hayatın bir parçası olan ev işleri, genelde sundurmada sürdürülmüştür. Evin dibinde biten iki dut ağacı, sundurmaya gölgelik etmiş, kimi zaman meyvesiyle ev sakinlerini doyurmuş, yaz aylarında ise evi serin tutmuştur. Evin hemen bitişiğinde, sonradan eklenmiş, ardiye (Görsel 1) olarak kullanılan bir oda daha vardır (Şerbet, 2025, s. 141). Süregiden bir şekilde, odaların anılarla ve duygularla donatılmış bir dünya olduğunu farketmek, geçmişten bugüne taşınmış organik bağın bir kanıtıdır. Çünkü “[o]dalar, nesneler evin oluşturduğu uzam içerisinde kendi uzamlarını ve anılarını yaratır. Böylelikle ev ile insanın aidiyet bağı oluşmaya başlar.” (Barlas, 2019, s. 97). Ayrıca Barlas’a göre, ev ve insan arasındaki bu bağ, gitgide güçlenir, zamanla uzam kişiden kişiye değişen başkaca anlamlarla yüklü bir mekâna dönüşür ve uzam artık bir yuva olarak tanımlanır (2019, s. 97).

Fakirhanenin yemek pişirme, oturma ve yıkanma faaliyetlerinin bir arada gerçekleştiği odası, yalnızca fiziki bir mekân değil, nesneler aracılığıyla hikâyeler biriktirilen, anılar eşliğinde bugüne kadar saklanan bir uzamdır. O zaman, iç mimarlık mesleğinin terminolojisinden aşına olduğumuz, modernist bir ifade olarak karşımıza çıkan “yaşama alanı, oturma odası” vb. gibi yerleşik mahal isimleri, bu odayı tanımlamak için yetersiz kalmaktadır. Bu perspektifte, evin anlamına içkin daha sembolik bir “oda mahali” ismi aranmaktadır; bu arayışı yönlendiren ilk etken, odanın küçük olması, eşyalarının sayıca az ve kitleler için üretilmiş sıradan nesnelerden meydana gelmesidir (*fiziki yapısı*). İkinci etken, barınma, yemek pişirme, oturma, yıkanma gibi ihtiyaçların hepsine aynı mekân içinde cevap vermesidir (*işlevsel kullanımı*). Üçüncüsü ve en önemli etken ise aidiyet temasına, kültürel göstergelere ve mekâna üretilen anılara evlik etmesidir (*duygusal, sosyal boyutu*). Bu etkenler doğrultusunda;

odanın fiziki yapısı, işlevsel kullanımı ve duygusal-sosyal boyutu birlikte düşünülerek, söz konusu oda mahali ismi, “mikro ev habitatı” olarak kavramsallaştırılmaktadır.

4. 2. Mikro Ev Habitatı ve Nesne Envanteri

Gündelik hayatın nesneleri, bellek yazınında beklenildiği ölçüde ilgi görmemiştir. Oysaki bu nesneler -örnekse eşyalar- travmaların, yıkımların ve kayıpların izlerini, anılarını taşıdığı ölçüde hatırlamaya dair yöneltilen sorulara yanıt verme potansiyeli taşımaktadır (Orhon, 2021, s. 51). Bu bağlamda, oda ölçeğinde “nesnelerin” deşifre edilmesi, hem bellek yazınında hem de evin anlamını ararken, kişisel tanıklığın esaslı bir bilgi kaynağına dönüştüğünü göstermektedir.

Nesnelerin deşifresinde öncelikli olan araştırma sorusu, onların nasıl tanımlandığı ve hangi ölçek çerçevesinde sınırlandırıldığıdır. Bu soruyu maddeler halinde cevaplamak gerekirse: Birincisi, nesneler aracılığıyla evi inşa ederken –ev ve yazı arasındaki ilişkiye temas ederek, metin düzleminde evi yeniden kurarken- otoetnografinin, “araştırma süreci/graphy” bileşenine vurgu yapılmaktadır. Bu bakış açısı, kavramsal ölçütlerle birlikte ev-nesne ilişkisini incelemeye yardımcı olmaktadır. İkincisi, nesneler sadece somut, elle tutulabilir eşyalar değildir; evet, “eşyalar”, nesnelerin büyük bir kalemini oluşturmaktadır. Ancak eşyaların yanı sıra “hane sakinleri (dedem, babaannem, amcam ve ben)”, eşyalara “atanan sembolik ifadeler”, evden kaydedilmiş “duygusal ve duygusal veriler”, zamanla evin içinde oluşmuş “jargon”; hatta evde pişen “yemekler” dahi –yani yaşayanın dokunduğu ve izlerinin okunduğu şeyler- bu araştırmanın nesne ölçeğine dâhil edilmektedir.

Nesne tanımına göre, “mikro ev habitatını” kuran nesneler, Görsel 2.’de gösterilmektedir. Görseldeki tabloda, “nesne envanteri” listesinde yalnızca sahada (oda mahalinde) keşfedilen *iptidai*, *ritüel* ve *nostalji* kavramlarıyla ilişkili olan nesnelere yer verilmektedir. Envanterdeki nesneler ve kavramsal ölçütler, özellikle “küçük harfle başlayan sözcükler” halinde yazılmaktadır. Çünkü metin düzleminde evi kuran her bir nesne eşittir ve aynı öneme sahiptir. Tabloda oluşan kavramsal ağ yapısı, canlı/cansız, duygu/duygusal veri ayrımı yapılmaksızın ilgili tüm nesnelerin yan yana dizilmesiyle düzenlenmektedir. Dolayısıyla, envanterde yer alan her bir “sözcük”, aslında bu odanın birer nesnedir.

Oda Mahalindeki (Araştırma Sahasındaki) Nesneler	Kavramsal Ölçüt
*pazarcı sandığı/amcam/pazarcılık/yerel dayanışma/samimi/yoksulluk/ babaannem/kadın emeği/divan/evin içinde (nesneleri) dönüştüren kişi/ünik	<i>iptidai</i>
iplik makarası/*tarak/dedem/divan/sert/kırlent/kumaş yaması/*babaannem/ aidiyet/ kabiliyet geliştirme/çocukluk/hatıra/*pencere kenarı/merhem kutusu/ avlu/cam macunu/toz/eskilik/terkedilmiş/ilâç kutuları/ihtiyarlık/gider/örümcek ağı/ ben/hos vakit geçirme	<i>nostalji</i>
plastik tabure/plastik şişeler/pembe maşrapa/*peçka/ateş/sıcak/ocak yeri/ bakraçlar/ayna/un eleği/kalıp sabun/*yunak taşı/musluk/mintan/kiremit parçası/ öteberi/levazım/babaannem/(hem) yitik (hem) canlı/yıkanma/temizlenme	<i>ritüel</i>

*Ev-nesne ilişkisini aktaran metinde özellikle dikkat çekilen nesneler.

Görsel 2. Melike Şerbet, 2025, Mikro Ev Habitatının Nesne Envanteri, Kişisel Arşiv.

Tabloda nesnelerin dökümü yapılırken, dikkat çekilen birkaç önemli noktaya değinmek yerinde olacaktır. İlki, özne-nesne hiyerarşisinin aşılması ve evin anlamını tayin eden nesnelerin aynı demokratik düzlemde bir araya gelmesidir. Hatta “nesneler dizisi” oluşturulurken, özne-nesne dikotomisi ters yüz edilmiş, nesnelerin yan yana gelişinde herhangi bir kategorileşme gözlemlenmez saf bir şekilde dökümü yapılmıştır. Burada özne-nesne ikiliğinin ötesinde, nesnelerin eve dair hayati düzenlemeler üzerindeki rolüne ihtimam gösterilmektedir. Ayrıca kültürün dokunduğu bazı nesneler (örnekse *peçka*, *mintan* gibi), “evin anlam halesi”nde bir arada tutunarak birbirini ve evi düşletmeye hazır bir şekilde beklemektedir. Hem bu çalışmanın araştırmacısı, hem de bu evde yaşamış biri olarak, özne ve nesne ikiliği yaratmadan öğelerin hepsini aynı anlam düzleminde -ev uzamında- yan yana dizmek, evin kimliğine işaret etmektedir. Nitekim “[...] bellek ve evin kurulumu arasındaki ilişki de tek yönlü değildir. Ev bir kimlik yatırımıdır. Evin sembolik düzeninde görünür olan kimlikle, eşyaları saran bellek anlatısı arasındaki ilişki karşılıklıdır.” (Orhon, 2021, s. 55). Bu yaklaşım, nesnelerin sadece pasif bir dekor, eşya olmasının ötesinde evin kimlik inşasında, öznelerle eşdeğer bir role sahip olabileceği bilgisini vermektedir. Dolayısıyla tablodaki nesnelerin tümü, hem odanın kurucu elemanları hem de “evi ev yapan” öğelerdir. Başka bir deyişle, mikro ev habitatının nesne envanterinde yer alan bu nesneler, bir taraftan evi yazı ve temsili olarak yeniden inşa etmenin yolunu açmaktadır. Öte taraftan, odanın sınırlarına ve evin anlamına yönelik kavrayışlara çağrı yapmaktadır.

4. 3. Ev-Nesne İlişkisi: “İptidai”, “Ritüel” ve “Nostalji” Kavramsal Ölçütleri

Araştırma soruları ele alındığında, nesne envanteri kritik bir noktadır; iptidai, ritüel ve nostalji sözcükleri, ev-nesne ilişkisini analiz etmeyi ve ev etnografisini aktarmayı sağlayan kavramsal ölçütlerdir. Nesneler ise ancak bu kavramsal ölçütleriyle okunduğunda, otoetnografik bir iç mekân anlatısı kurmanın yolunu göstermektedir. Ev-nesne ilişkiseliliği, bu kavramlar sayesinde evin anlam halesinde yüzen nesnelere tutunmaktadır.

Araştırmanın bu kısmından itibaren üç kavramın tanımlarıyla birlikte, kavramsal açıdan tercih edilme sebepleri aktarılmaktadır. Ayrıca bu kavramların ilgili olduğu nesne hikâyeleri anlatılırken, ev mekânından kaydedilmiş geçmiş anılar, araştırmacının “kişisel anekdotları” şeklinde, bu hikâyelere eşlik etmektedir. Kişisel anekdotların akabinde gelen etnografik ve analitik anlatılar, yine kavramsal ölçütlere göre değerlendirilmektedir.

İptidai, ilkel, primitif gibi anlamlara karşılık gelse de bu sözcük hem evin kimliğine işaret ettiği için hem de ev-nesne ilişkisini analiz ederken etimolojik-kavramsal bir ölçüt olmaya daha yakın bir terim olduğu için tercih edilmektedir. İptidai sözcüğü, Arapça’daki *bdʿ* sesi kökünden türemiş olup, “başlama, başlangıç, ilk” (Nişanyan Sözlük, t.y.) gibi anlamları karşılamaktadır. *İptidailik*, illellikten öte basit, dolaysız ve esas olanla kurulan ilişkije temas etmek amacıyla kullanılmaktadır. İptidai ölçütü ile “pazarcı sandığı” nesnesini birlikte ele alalım:

Tahta kapının o tanıdık gıcırta sesiyle eşikten adımımı atar atmaz bambaşka bir zamana geçerim. Birine yaslansam, alçacık duvarları hemen un ufak olacaktı gibi duran eğri büğrü bir oylumun içine girmiş gibi hissedirim kendimi. Karoları eskimiş, birkaçı yıllar evvel dökülmüş seramikten bir tezgâh selamlar beni. Bu tezgâh, çocukken en sevdiğim yemek kokularının yükseldiği bir köşecik. Tezgâhın altını desenlerine başka hiçbir yerde rastlamadığım, özenle dikilmiş eski bir bez parçası örter. Bu bez örtü, babaannemin soğuktan ve elde çamaşır yıkamaktan sertleşmiş ellerinin narin bir marifetidir. Bezi araladığımda, birkaç pirketin üzerine yerleştirilmiş pazarcı sandıkları karşıma çıkar. Sandıkların içinde ise üst üste yığılmış, envai çeşit biçimde ve büyüklükte, biri diğerine hiç benzemeyen kaplar ve bakraçlar bana bakar (Kişisel Anekdot 1, 25 Mayıs 2025).

Pazarcı sandığı, pazarcılık mesleğinin doğal parçası, amcamın iş hayatında sürdürdüğü rutin işlerinin gündelik bir nesnesidir. Ne var ki bu nesne, uzakta/evin dışında gerçekleşen bir uğraşın uzantısı olarak evin içine kadar girmiştir. Babaannem/evin içinde (nesneleri) dönüştüren kişi, pazarcı sandığını evin pratik mobilya ve eşya çözümlerinde yardımcı bir eleman olarak kullanmıştır. Dolayısıyla bu nesne, kadın emeğiyle dönüştürülmüş;

mevcut işlevinin ötesinde, oturma elemanının taşıyıcı sistemi olarak yeniden değerlendirilmiştir. Bu kısımda önemli bir noktaya değinmek faydalı olacaktır. Pazarıcı sandığı, günümüzde popülerleşen kendin-yap (evrensel ölçekte, do-it-yourself ve/veya handymanism akımlarıyla bilinir) trendlerindeki gibi bir motivasyon ile evin içine sokulmamıştır. Ya da bir geri dönüşüm aksesuarı veya herhangi bir dekoratif eleman olarak odaya dâhil edilmemiştir. Pazarıcı sandığı, yeri gelmiş divanın taşıyıcı elemanına dönüşmüş, yeri gelmiş yemek hazırlama tezgâhının altındaki kapkaçağı depolamak ve istiflemek işinde kullanılmıştır. Ancak pazarıcı sandığı, muhtelif kullanım senaryolarından öte, evin içindeki basit ve dolaysızlığa yaptığı vurguyla karşımıza çıkmaktadır. Aslında bu nesne, odaya ihtiyaç dışı hiçbir nesnenin sokulmadığını ya da orada bulundurulmadığını ifade eder. Her şey –evin sakinleri de buna dâhil olduğu gibi, evin içinde, yerli yerindedir (Şerbet, 2025, s. 143); evi kurmak, evin ne anlama geldiğini düşündürmek için oradadır. Pazarıcı sandığı, tıpkı bağlamında/teşhir mekânında anlamını bulan Marcel Duchamp’ın pisuvarı gibi kendi bağlamındadır; yani evin içindedir. İptidaidir; çünkü evin anlamını düşünürken, dolaysız ve esas olanla kurulan ilişkiyi anımsatmak için odanın içindedir. Pazarıcı sandığı, yanına dizilen diğer nesnelerle –*amcam, pazarcılık, yerel dayanışma, samimi, yoksulluk, babaannem, kadın emeği, divan, evin içinde (nesneleri) dönüştüren kişi, ünik-* birlikte, bu evin ve odanın imgesini güçlendiren otantik, kültürel ve sosyo-ekonomik bir arka plan sunmaktadır.

Ritüel kavramı, özellikle bu evin içinde gerçekleşen yıkanma/temizlenme eylemlerini hatırlatarak, anılardan beslenen güçlü bir ev-nesne ilişkisine işaret etmektedir. Ayatar’ın ifade ettiği üzere, özellikle ev mekânına ait ritüeller, mekânla bir bütün olarak gelişip, zamanla terk edilebilmektedir veya benzer bir işlevin sürdürüldüğü farklı mekânlarda tekrar ortaya çıkıp, bu ritüellerden bazıları bugün bile hatırlanmaktadır (2004, s. 22).

Eski püskü ama tertemiz bir divan. Divanın hemen bitişiğinde, odanın tam köşesine yayılmış, yerden bir karış yükseklikte kare biçiminde taş bir kaide. Evvela, bu kaideyi tarif etmek lazım. “Yıkanırken üstünde durulan, su giderinin bulunduğu bir çeşit platform?” Yok, olmuyor; kullanım açısından doğru ama uymadı, bir şey eksik. Islak mekân hacimlerine ait bölümleri tarif etmek için kullanılan “duş mahali” ya da “duş kabini”? Hiç değil, zerre alakası yok çünkü. Hmm... Bu... Bu, basbayağı “yunak taşı”. Bunun üstünde nasıl yıkanılır ki? Pekâlâ, oluyor işte. Aslında bu odada yıkanmak, tam bir ayın gibidir. Her işlemin bir sırası ve usulü vardır. Kış ayları ise odadaki peçka devamlı yanar. Peçka, bizim oralarda kuzine demektir; hem yemek pişirmeye hem de evi ısıtmaya yarar. Kışın, peçkanın üstündeki bakraç ve ibrikler hiç eksik olmaz. Yunak taşı ve peçka odadaki evsel senaryonun baş aktörleridir. İkinin arasındaki işbirliği, çok eskilere dayanır (Kişisel Anekdöt 2, 25 Mayıs 2025).

*Yunak taşının*⁶ hikayesinden yola çıkarak ritüel ölçütünü, ilgili olduğu diğer nesnelerle birlikte okuyalım. *Yunak taşı, peçka, plastik tabure, bakraç, pembe maşrapa, kalıp sabun...* Bu nesnelere bakıldığında, gündelik hayatın sıradan ama vazgeçilmez parçaları oldukları çok açıktır. Gündelik hayatın bu *öteberisi*, evin anlamına işaret eden en belirgin sembollere dönüşmekte ve böylece, evin kimliğini ortaya koymaktadır. Gündelik yaşamın bu sessiz kahramanları, tek tek okunduğunda bile “evin sakinlerini” düşletmeye meyal bir anlatı oluşturmaktadır. Oda, nesneleriyle birlikte düşünüldüğünde mekânsal ritüeller açığa çıkmaktadır. Yıkanma ritüelinin gerçekleşme biçimiyle ilgili nesnelerin bir araya gelişleri –söz gelimi; *peçka, ateş, sıcak, ocak yeri, bakraç, yunak taşı, plastik tabure, pembe maşrapa, kiremit parçası-* evselliğe ilişkin bir dizi mekânsal ipucunu ardı ardına sıralamaktadır: Odada, genelde odun ateşiyle yanan peçkanın üstünde, büyük bir kazanda su ısıtılır. Isınmış suyun bir miktarı daha küçük bir bakraca aktarılır. Su dolu bu eski bakraç, peçkanın karşısında konumlanan yunak taşına taşınır. Yunak taşının (hem çamaşırların yıkandığı hem de beden temizliğinin gerçekleştiği kaide) üstündeki plastik tabure, yıkanma esnasında oturmak için kullanılır. Tabure bakraca, bakraçtan maşrapayla alınan suyun kafaya

⁶ Yunak taşı, aslında bu eve ait jargonun bir ifadesi değildir; ancak yunak taşının kullanım şekli, evdeki tam anlamını karşılamaktadır. Bu sözcüğü, birkaç yıl önce sohbetimiz esnasında kendisinden duyduğum Feyza Hocam’dan ödünç alarak kullanmaktayım.

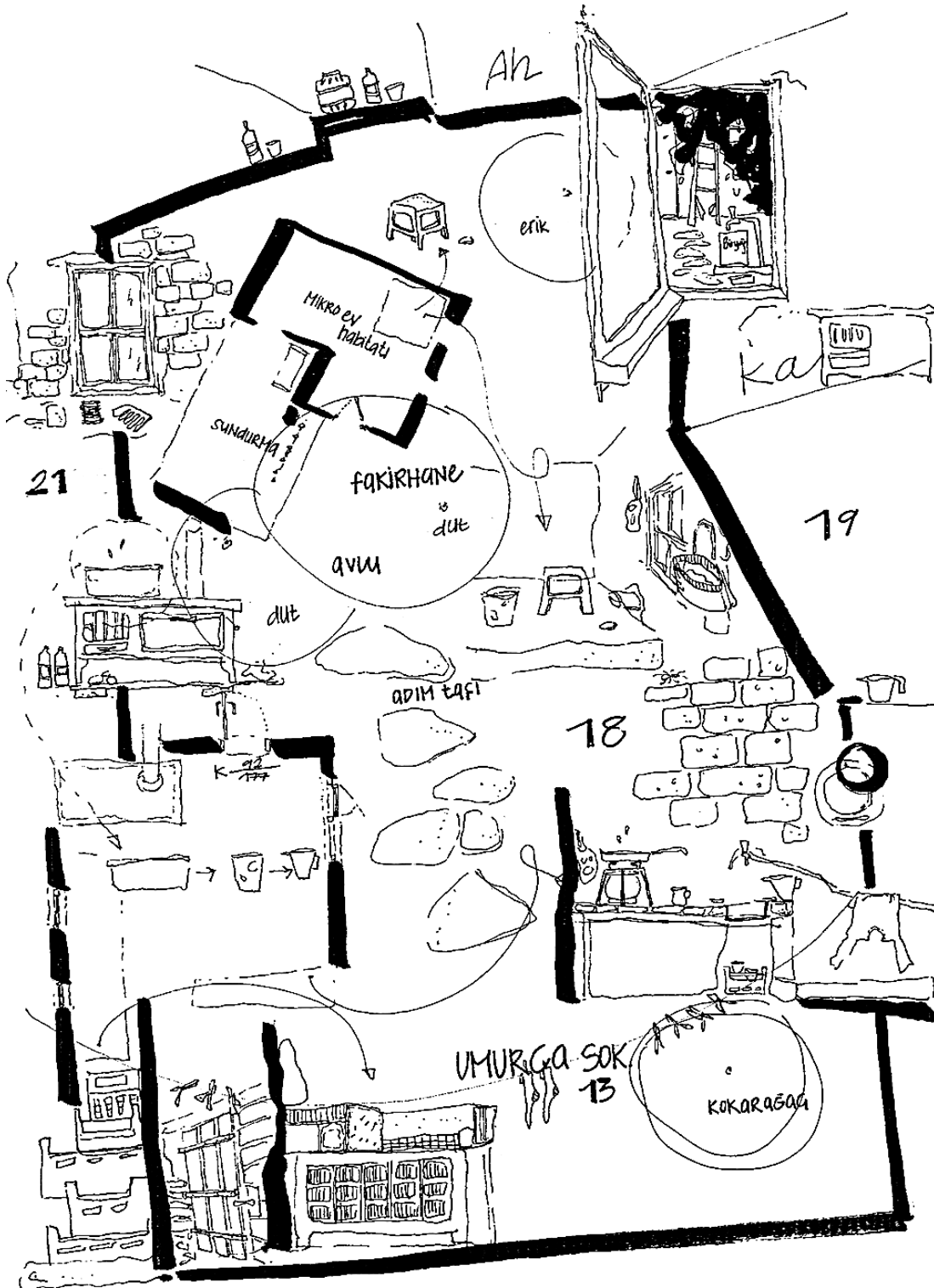
götürüldüğü yakınlıktadır. Taburenin ayağı ucundaki bir parça kiremit ise yıkanırken bedendeki ölü derileri temizlemek için kullanılır (Şerbet, 2025, s. 142). Evdeki mekansal eylemlerin örgütlenmesini gösteren bu ritüel örneğinde, evin ihmal edilmiş, görünmez kahramanları olan nesneler, evin anlamını ve kimliğini yeniden tesis etmek için bir araya gelmektedir.

Barthes'e göre, nesneler yalnızca kullanım amaçlarına göre değerlendirilemez; çünkü işlevlerini aşan birçok anlam taşımaktadırlar (aktaran Toluyağ, 2020, s. 104). Örneğin; pencere kenarına alelade bırakılmış bir tarak veya merhem kutusu, eve duyulan özlemin *nostaljik* bir simgesine dönüşebilmektedir.

Plastik torbalarda muhafaza edilen ilaç kutuları, dedemin peşkir dediği havlu ve benzeri başkaca öteberi, odanın hep aynı duvarında çivilere asılı olarak dururdu. Duvarın içine oyulmuş gibi duran iki göz pencere, bu şahane öteberi görüntüsünü tastamam ederdi. Pencerenin kenarında öylece saatlerce bekleyen tarak ve makara, duvardaki bu garip nesnelerin mesafece en yakın arkadaşlarıydı. Tarak, ya babaannemin ya da dedemindi, belki de her ikisinin. Babaannem, omuzlarından iki yana ayırdığı saçlarını bu tarakla açardı. Saçı gür değildi ama uzun sayılırdı. Taradığı saçlarını aynaya hiç bakmadan, kıvrak el hareketleriyle iki tane belik haline getirirdi. Böylece beliklerini, yemeninin altında tutması da kolaylaşırdı. Tarak, işi bitince makara ile merhem kutusunun hemen yanına, pencere kenarındaki eski yerine geri dönerdi. Pencerenin dışında, avluda tam karşısına dikilmiş güdük bir erik ağacının görüntüsüyle birlikte bu garip ama şirin nesneler, ev hissinin eşsiz bir karesini oluştururdu (Kişisel Anekdot 3, 25 Mayıs 2025).

Nostalji kavramsal ölçütü, kişiye ait herhangi bir nesnenin, ev imgesini kurma ve evi tasvir etme niteliğine göre değerlendirilmektedir. Sıradan ama eve ait otantik nesnelerin, nostaljiden beslenen anlatısıyla, evin anlamına yapacağı katkı gözetilmektedir. Nitekim bu gündelik nesnelerin hiç de yabana atılmayacak bir işlevi daha açığa çıkmaktadır. Örneğin; *tarak*. Bu nesne, ev mekânından kaydedilmiş bir anıya çağrışım yaptığında, odada yan yana durduğu, bellekte birlikte kaydedildiği "kardeş nesneleri" de bellekten/ev mekânından çağırılmaktadır. Görsel 2'de görüldüğü gibi, evin anlam halesinde dolaşan nesneler, aslında görünmez bir yörüngenin etrafında birbirine tutunmaktadır. Tarak, bellekten (aynı anda ev mekânından) ilk önce cismani bir ev bileşenini çağırır; *pencere kenarı*. Sonra diğer nesnelere çağrı yapar; *iplik makarası, merhem kutusu, babaannem...* Peşine *cam macunu, toz, eskilik, terkedilmiş (ev), örümcek ağı* gibi nesneler gelir. Bu nesneler, tarak nesnesinin yarattığı nostalji duygusuyla ev mekânından, metnin içine çağrılmaktadır. Bunların hepsi odada, pencerenin kenarında oturup, dışarıya seyre dalmanın ve hayal kurmanın hissini yaşatan bir ev anlatısı kurmaktadır. Böylece tarak, artık evin vazgeçilmez bir kurucu öğesi olmaktadır. Tarak, işlevsel özelliğinden azad olup, nostalji duygusuyla "evin anlamını ikame eden" bir nesneye dönüşmektedir.

Görüldüğü üzere, iptidai ölçütü, geri kalmışlık anlamında değil; nesnelerin yalınlığını, derin anlamlarını ve evde yaşayanların samimi izlerini öne çıkarmak için önemlidir. Ritüel kavramı ise karmaşıklıktan arınmış, basit bir yıkanma eyleminin bile anlam yüklü nesnelerle dolu olduğunu aktarmak için isabetlidir. Nostalji, salt geçmişe duyulan özlemin aksine, saf ve içselleştirilmiş olan nesnelerin ve evin anlamını yeniden düşünmek için çağrı yapmaktadır. Bu bağlamda, araştırmacının kendi çizdiği "yeni ev vesikası" (Görsel 3), yöntemine koşut olarak ortaya çıkmıştır; "ev etnografisine" vurgu yapan bir resimdir. Temsil, evin çaplı tasarruf vesikasını ve diyagramı anımsatsa da "evin içi" yalnızca duvarlarla sınırlı değildir; evin dışı, avlusu, sokağı hatta evin yasal hudutlarını belirleyen parsel dahi bu "içsel deneyiminin" bir parçasıdır.

Görsel 3. Melike Şerbet, 2025, Yeni Ev Vesikası, Kişisel Arşiv.

5. Sonuç

Araştırmada çocukluk eviyle yeniden tanışmak, yüzleşmek, “evin anlamını bulmak” için etkileyici olmuştur. Bu sayede, günümüzde artık var olmayan yitik bir ev mekânının peşine düşmek, evin anlamını nesneler vasıtasıyla sorgulamayı ve metin düzleminde evi yeniden inşa etmeyi mümkün hale getirmektedir. Böylece hem bellekte hem de metin içinde evin kendisi yeniden kurulmaktadır. Bu inşa, otoetnografi yönteminin özellikle araştırma sürecini vurgulayan “graphy” bileşeninin olanaklarıyla yapılmaktadır. Araştırmacının çıkarımı, giriş bölümünde yer alan “evin hikâyeleri biriktirmesinde; ev ile ilgili söylencelerin, ev mekânı üzerinden anıların ve duyguların oluşmasında asıl kaynağın ne olduğu” şeklindeki araştırma sorusuna karşılık gelmektedir.

Bir yanıyla ev-nesne ilişkisine temas ederek aktarılan iç mekân anlatısı, bakışı evin ihmal edilmiş nesnelere yöneltmenin ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Çünkü bu nesneler, anlatının hem yaratıcısıdır hem de aktarıcısı rolünü üstlenmektedir. Nesnelerin bir önemi daha vardır ki o da, artık bellek değeri taşımaları, evi anlamayı sağlayan anımsatıcı öğelere dönüşmeleridir. Araştırma boyunca zihinde beliren eşya imajları, onların sembolik ifadeleri; saha araştırmasında ortaya çıkan kavramsal ölçütler, odanın sahici sınırlarını çizmektedir. Hatta odanın sınırlarını aşarak, ev imgesiyle ilgili anıları tercüme etmek için yeniden bir araya gelmektedir. Bu çıkarım, araştırmacının “evin kurucu öğesi olan nesneler” şeklindeki ifadeyle neyi kastettiğine dair sorusunun yanıtı niteliğindedir. Yinelemek gerekirse bu nesneler, kişisel ve kültürel hafızanın kaydını tutmaktadır; anıların taşıyıcısı olup, zamanla eve dair hikâyeleri üretmektedir. Bu sebepten, evin esas kurucu öğeleridir.

Bu çalışma çerçevesinde, iç mekân anlatısını kuran ve evi yeniden inşa eden araştırmacı, tıpkı bir koleksiyoner gibi nesnelerin hikâyelerini toplayan, biriktiren ve onları kendi amacı doğrultusunda işleyen ve anlamlandıran, bir taraftan da anlam arayan bir özneye dönüşmektedir. Öte taraftan ise araştırmacı, iç mimarlık eğitiminin sağladığı mesleki ve analitik bakış açısıyla, merceğini büyütürken evden-odaya, odadan-nesne ölçeğine kadar inmektedir. Böylece, öznel olan ev mekânının katmanlaşmasını dikkate alarak, iç mekânın “içsel (interiority)” örgütlenmesini ve nesnelerle olan ilişkisini, daha detaylı okumayı hedeflemiştir. Buna ek olarak, akademik bir dışavurumun yanı sıra otoetnografik çalışmalarda, sanatsal bir yorumun (Görsel 1 ve Görsel 3) ve edebi bir ifadenin (kişisel anekdotlar) ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur.

Kaynakça

- Ayatar, H. A. (2004). Mimarlıkta ritüel. *TOL*, (4), 22-25.
- Aygün Cengiz, S. (2023, 13 Nisan). *Otoetnografi: acı mıhlanıp bir kalpte durmasın. ortada dursun*. VEKAM Konferansları. 30 Nisan 2023 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=bNLToK6m8gl> adresinden alınmıştır.
- Aykaç, G. (2022). Annemin hayatlı evi: eviçi emeğin mekânsal halleri. *Ege Mimarlık*, (115), 52-55.
- Bachelard, G. (2017). *Mekânın poetikası* (A. Tümertekin, Çev.). İthaki Yayınları.
- Barlas, M. (2019). Çağdaş sanatta nesne-mekân olarak ev imgesi. *Sanat ve Tasarım* (24), 95-109.
- Bektaş Ata, L. (2016). Bir güvenli site hikâyesi: gündelik hayatın dönüşümüne otoetnografik yaklaşım. *Fe Dergi*, 8 (2), 46-61. DOI: 10.1501/Fe0001_0000000164
- Bici Nasır, E. (2016). Salonun çelişkili niteliğine dair güncel bir kesit. Lale Özgenel (Der.). *Mekânlar/ zamanlar/ insanlar: evsellik, ev, barınma ve mimarlık tarihi* içinde, (ss. 7-21), ODTÜ MF.
- Bilgin, N. (1991). *Eşya ve insan*. Gündoğan Yayınları.

- Blunt, A. ve Dowling, R. (2006). *Home*. Routledge.
- Coffey, A. (1999). *The ethnographic self: fieldwork and the representation of identity*. SAGE Publications.
- Dovey, K. (1985). Home and homelessness. Irwin Altman ve Carol M. Werner (Ed.). *Home environments* içinde (Volume 8), (ss. 33-64), Springer Science+Business Media.
- Ellis, C. ve Bochner, A. P. (2000). Autoethnography, personal narrative, reflexivity: researcher as subject. Norman K. Denzin ve Yvonna S Lincoln (Ed.). *Handbook of qualitative research* içinde (2nd ed.), (ss. 733-768), SAGE Publications.
- Ginsberg, R. (2020). Mediations on homelessness and being at home: in the form of a dialogue. G. John M. Abbarno (Ed.). *The ethics of homelessness: philosophical perspectives* içinde (Second, Revised and Expanded Edition, Volume 343), (ss. 43-53), Brill Rodopi.
- Göregenli, M. (2003). Sürgünün sonu ya da ev'e dönüş. *TOL*, (2), 71-76.
- Hasol, D. (2021). *Ansiklopedik mimarlık sözlüğü* (Geliştirilmiş 19. Baskı), YEM Yayın.
- Kayın, E. (2008). *Mekân hikâyeleri*. Kanguru Yayınları.
- Kılıçkiran, D. (2018). Evin ötesinde "ev": kavramsal bir çerçeve önerisi. *Dosya*, (41), 1-7.
- Morkoç, M. ve Ertürk, F. S. (2021). Autoethnographic approach in art experience. *New Trends and Issues Proceedings on Humanities and Social Sciences*, 8 (1), 87-96. <https://doi.org/10.18844/prosoc.v8i1.5798>
- Neumann, M. (1996). Collecting ourselves at the end of the century. Carolyn Ellis ve Arthur P. Bochner (Ed.). *Composing ethnography: alternative forms of qualitative writing* içinde (Ethnographic Alternatives Series Volume 1), (ss. 172-198), Alta Mira Press.
- Nişanyan Sözlük. (t.y.). İptidai. *Türkçe Etimolojik Sözlük* içinde 16 Ocak 2025 tarihinde <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/iptidai> adresinden alınmıştır.
- Ngunjiri, F. W., Hernandez, K. C. ve Chang, H. (2010). Living autoethnography: connecting life and research (editorial). *Journal of Research Practice*, 6 (1), Article E1, 1-15.
- Orhon, G. (2021). Cisimleşmiş bellek, yaşayan nesne: eşya, ev, müze. Kevser Güler ve Süreyya Evren (Haz.). *Gökcisimleri üzerine* içinde, (ss. 51-58), Arter Yayınları.
- Özdemir, A. ve Özdemir, A. (2019). Arkeolojide hane, mekân ve mekân analizi: teorik ve pratik yaklaşımlar. *Academic Knowledge*, 2 (1), 28-49.
- Özgenel, L. (2016). Ev'in halleri (cases of the house). Lale Özgenel (Der.). *Mekânlar/ zamanlar/ insanlar: evsellik, ev, barınma ve mimarlık tarihi* içinde, (ss. xi-xvii), ODTÜ MF.
- Reed-Danahay, D. E. (1997). Introduction. Deborah E. Reed-Danahay (Ed.). *Auto/ethnography: rewriting the self and the social* içinde, (ss. 1-17), Berg Publishers.
- Şerbet, M. (2025, Eylül 12-14). *The tale of an adobe house: memories through the language of objects* [Tam Metin]. Kerpıcı'24/ 11th International Conference, Kayseri. Nuh Naci Yazgan University Publications. s. 138-145. <https://kerpic.nny.edu.tr/files/kerpic-2024-tam-metin-kitabi.pdf>
- Toluyağ, D. (2020). Sanat pratiğinde enstalasyon, mekân, nesne ve sanatçı örnekleri. *Akademik Sanat*, 5 (11), 101-114. DOI: 10.34189/asd.5.11.007

Vanlı, Ş. (2006). *Mimariden konuşmak, bilinmek istenmeyen 20. yüzyıl türk mimarlığı, eleştirel bakış (Cilt 1)*. VMV Yayınları.

Yavuz, O. (2019). Otoetnografik yaklaşımda fotoğrafın yeri ve yöntemi üzerine: pia arke'nin çifte kimliği. *Moment Dergi*, 6 (2), 470-491.

Wall, S. (2006). An autoethnography on learning about autoethnography. *International Journal of Qualitative Methods*, 5 (2), 146-160.

Wall, S. (2008). Easier said than done: writing an autoethnography. *International Journal of Qualitative Methods*, 7 (1), 38-53.

Görsel Kaynakçası

Görsel 1. Melike Şerbet, 2025, “Üç Mekân Bir Ev” Diyagramı, Kişisel Arşiv.

Görsel 2. Melike Şerbet, 2025, Mikro Ev Habitatının Nesne Envanteri, Kişisel Arşiv.

Görsel 3. Melike Şerbet, 2025, Yeni Ev Vesikası, Kişisel Arşiv.